

Regeringskansliet, Klimat-och
näringslivsdepartementet

Begäran om yttrande över Naturvårdsverkets delredovisning av uppdraget att se över vilka arter som bör vara nationellt fridlysta, KN2026/00195

Sammanfattning

Länsstyrelsen Uppsala län gör följande bedömningar:

- De kriterier för fridlysning som regeringen har formulerat är i huvudsak ändamålsenliga.
- Regeringen bör i det fortsatta arbetet särskilt beakta att fridlysningsbestämmelser som avser skydd på individnivå kan försvåra biotopvårdande åtgärder, inventering, populationsuppföljning samt forskning av betydelse för arternas långsiktiga bevarande.
- Rödlistningen i Sverige utförs i dag av SLU, Artdatabanken med stöd från Naturvårdsverket. Detta har ingen koppling till något regeringsuppdrag och måste om det skall användas inom lagstiftning säkerställas att det fortsätter.
- En betydande andel av de mest hotade arterna undantas fridlysning med argument att deras status inte skulle gynnas av fridlysning. Det rör arter som påverkas av klimatförändringar, övergödning och hävd.
- För hävdberoende arter kan fridlysning vara ett relevant styrmedel, under förutsättning att bestämmelserna utformas så att de inte motverkar en ändamålsenlig skötsel. Detta bör gälla såväl jordbruks- som skogslandskapet.
- Hotade arter med begränsad lokal förekomst bör som utgångspunkt omfattas av fridlysning.
- Länsstyrelsen föreslår att alvarvägstekel (*Arachnospila alvarabnormis*) inkluderas, mot bakgrund av artens starkt hotade status, begränsade utbredning och negativa påverkan från igenväxning.

Principiella synpunkter

Fridlysningsbestämmelsernas ursprungliga syfte är att skydda växter och djur från åtgärder som direkt riktas mot individer, såsom plockning, insamling eller avlivning. I de fall sådana åtgärder utgör ett faktiskt hot mot lokala bestånd är fridlysning ett ändamålsenligt verktyg, även om arten för närvarande inte är hotad på nationell nivå. Länsstyrelsen tillstyrker därför att kriterium 2 inte är direkt kopplat till arternas hotkategori enligt den nationella rödlistan.

För arter som har särskilda krav utgör förändringar i livsmiljön regelmässigt ett större hot än direkta åtgärder mot enskilda individer. För dessa arter kan fridlysningsbestämmelser som reglerar markanvändning vara av stor betydelse. Mot bakgrund av att sådana bestämmelser kan påverka andra samhällsintressen i betydande utsträckning, är det enligt Länsstyrelsens bedömning rimligt att detta skydd begränsas till arter som är eller nyligen har varit akut eller starkt hotade på nationell nivå, i enlighet med kriterium 1 eller för arter med starkt begränsad utbredning.

Länsstyrelsen vill särskilt framhålla att fridlysningsbestämmelser som avser skydd på individnivå kan försvåra åtgärder som är nödvändiga för arternas bevarande, såsom biotopvård, inventering och forskning. Fridlysning bör därför tillämpas restriktivt och endast när fastställda kriterier är tydligt uppfyllda. Regeringen bör överväga att införa generella undantag alternativt förtydliga skäl till dispens för åtgärder som syftar till att främja arternas bevarande. Vidare bör det övervägas om separata bestämmelser bör utformas för arter som omfattas av kriterium 1 respektive kriterium 2, så att skyddets omfattning bättre anpassas till respektive arts behov.

Länsstyrelsen instämmer i den bedömning som redovisas från Jordbruksverket, att fridlysningsbestämmelser för vissa hävdberoende arter kan utgöra ett ändamålsenligt verktyg för att säkerställa nödvändig hänsyn vid exempelvis bete och slätter. Frågan är om begreppet hävdberoende arter alls är relevant då det egentligen handlar om störningsgynnade arter. Avsaknad av dessa störningar beror oftast på mänsklig aktivitet men de kan i flera fall åstadkommas på andra sätt än genom hävd, till exempel genom ökat bete av vilda djur, bränder etcetera. En förutsättning är dock att bestämmelserna utformas så att de inte försvårar en ändamålsenlig skötsel. Det bör tydligt framgå att sedvanliga skötselåtgärder, såsom slätter, bete och tramp, får genomföras, även om detta innebär att

enstaka individer påverkas negativt. På motsvarande sätt bör ett anpassat skogsbruk med tillräcklig hänsyn tillåtas.

I Sverige är totalt 1 168 arter upptagna på rödlistan i kategorierna starkt hotad (EN) respektive akut hotad (CR). Av dessa har endast 253 arter föreslagits bli föremål för fridlysning. För övriga arter anges att de har prioriterats bort, men det saknas en samlad och transparent redovisning av de skäl som legat till grund för dessa ställningstaganden. Avsaknaden av en sådan redovisning innebär en påtaglig risk för bristande rättssäkerhet och likabehandling i urvalsprocessen, särskilt mot bakgrund av det stora antalet berörda arter.

De kriterier som tillämpas för att klassificera arter inom rödlistans kategorier är vidare i flera avseenden svårbedömda och baseras i betydande utsträckning på uppskattningar och expertbedömningar. Detta medför en inneboende osäkerhet i kategoriseringen, vilket i sin tur kan leda till att en arts faktiska bevarandestatus inte fullt ut återspeglas. Det bör i detta sammanhang särskilt framhållas att även arter klassificerade som sårbara (VU) eller livskraftiga (LC) kan uppvisa hög känslighet för miljöförändringar samt ha en begränsad geografisk utbredning inom landet.

Artdatabankens arbete med att ta fram den nationella rödlistan sker inte på uppdrag av regeringen utan på eget initiativ. Att i betydande omfattning grunda fridlysningsbeslut på aktuell rödlistestatus innebär därför ett beroende av ett kunskapsunderlag som saknar formell styrning inom ramen för statens uppdrag. Det bör mot denna bakgrund noggrant övervägas hur ett långsiktigt, kontinuerligt och kvalitetssäkrat upprätthållande av detta underlag kan säkerställas.

Samtidigt kan konstateras att användningen av rödlistan som urvalskriterium har väsentliga fördelar, då den bygger på en internationellt vedertagen metodik framtagen av International Union for Conservation of Nature. Detta bidrar till ökad transparens och jämförbarhet i bedömningarna, till skillnad från äldre fridlysningsordningar som i högre grad kunde uppfattas som mindre systematiska och mer godtyckliga.

Synpunkter på enskilda arter

Arter som bör övervägas för inkludering

- Alvarvägstekel (*Arachnospila alvarabnormis*). Arten är starkt hotad, har en mycket begränsad utbredning och påverkas negativt av igenväxning. Mot bakgrund av att arten inte går att identifiera i fält bör dock fridlysningsbestämmelserna utformas så att insamling och avlivning av enstaka belägsexemplar i forsknings- och kunskapsyfte möjliggörs.
-

Arter som bör övervägas att undantas

- I uppdraget anges att samtliga arter av kräldjur och groddjur ska omfattas av förslag enligt något kriterium, utan att detta närmare motiveras. Länsstyrelsen ifrågasätter behovet av fridlysning för "vanliga" arter såsom skogsödlor, mindre vattensalamander, vanlig groda och padda. Ett möjligt skäl skulle kunna vara risken för förväxling med närbesläktade arter, men detta behöver i så fall tydliggöras. Ytterligare en möjlighet kunde vara skydd för vuxna stadier – och inte för ägg och yngel.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Stefan Attefall med naturvårdshandläggare Fredrik Söderman som föredragande. I den slutliga handläggningen har även länsråd Cecilia Magnusson, avdelningschef Lennart Nordvarg, enhetschef Artur Larsson och naturvårdshandläggare Erik Sjödin och Karin Wiklund deltagit.